

Foreningen for Kirkegårdskulturs høringssvar

vedr. serviceeftersynet af gravminderegistreringsordningen

Af Foreningen for Kirkegårdskulturs bestyrelse

Foreningen for Kirkegårdskultur afgav i efteråret 2013 høringssvar angående Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen. Arbejdsgruppens rapport og anbefalinger er udførligt omtalt andetsteds i dette årsskrift. Her følger hovedpunkterne i Foreningen for Kirkegårdskulturs høringssvar.

Spørgsmålet om bevaring af gravminder er et følsomt emne, der optager mange menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser og ofte har stor lokal bevågenhed. De mange lapidarier, som findes ikke mindst på de mindre kirkegårde med god plads, vidner om et stærkt ønske om at bevare den lokale historie, materialiseret i gravstenene. Man vil gerne værne om kirkegården som sognets erindringskort. I takt med de samfundsmæssige ændringer og ændringer i begravelsesform og kortere perioder for gravsteder i brug er dette erindringsaspekt på kirkegården under pres. De mange lapidarier og det store antal bevarede gravminder rummer en række problemer, som må formodes også at ligge bag ministeriets udarbejdelse af dette eftersyn og dertil følgende anbefalinger. Det kan være såvel æstetiske som økonomiske problemer. Et større lapidarium på en kirkegård er ofte vanskelig placerbart under hensynstagen til kirkegårdens helhed. Desuden er der et økonomisk aspekt forbundet med pleje og vedligehold af de gamle gravsten og de gravstedsområder, hvor de står.

Foreningen for Kirkegårdskultur finder imidlertid, at udvalgets anbefalinger i alt for høj grad gør op med den beskyttelse af kulturarven, som ligger i den nuværende lovgivning fra 1986 og den dertil hørende *Vejledningen om registrering af gravminder* fra 1987. Der er gode grunde til at se lovgivningen



Bagermester
Franz Wrenholtz

Født 13 Marts 1863

Død 25 November 1916

og Hustru

Marie Wrenholtz

Født 10 November 1863

Død 22 September 1939

Høimannetcerer

Paul Bøggild

1897-1939

efter i sømmene, men rapportens anbefalinger er problematiske, fordi de ikke tager tilstrækkelig hensyn til kulturarven og slet ikke ser de bevaringsværdige gravminder i lyset af den eksisterende kirkegårdskultur og den folkelige forståelse af kirkegården som et sted, hvor den lokale historie materialiserer sig.

”Bør” eller ”kan”?

I Foreningen for Kirkegårdskultur er vi enige i udvalgets anbefaling af, at gravminder, der er mere end 100 år gamle, ikke nødvendigvis bør anses som bevaringsværdige. Her kan ”bør” udskiftes med ”kan”. Men derimod kan vi ikke anbefale, at man ændrer de øvrige udvælgelseskræterier. Uanset, om det er tale om tidstypiske eller kunstneriske sten, om gravminder med særligt interessante indskrifter eller udsmykninger eller om gravminder med lokalhistoriske navne eller navne på fortjenstfulde personer bør det fastholdes, at man ”bør” frem for ”kan” bevare dem. I en tid, hvor man i Folkekirken er meget optaget af økonomi og drift, er vi i Foreningen for Kirkegårdskultur bekymret for, at kulturhensynet bliver for lavt prioriteret.

Forslaget om, at man på den enkelte kirkegård ikke længere skal bevare et tidstypisk monument fra hver periode, blot det sker i provstiet, er vi imod. Det er vi, fordi man med bevarelsen af de tidstypiske gravsten typisk værner om menigmands gravminde, der udgør en både stor og overordentlig varieret del af dansk kirkegårdskultur. Såfremt man opbløder dette bevaringskræterium, udhules værnet af de brede, folkelige kulturfrebringelser og dermed kendskabet til de måder, almindelige mennesker har fundet og finder sig til rette inden for de traditioner, der konstituerer kirkegårdskulturen.

Provsti eller kirkegård?

Vi er i Foreningen for Kirkegårdskultur også imod at hæve udvælgelsen til provstiniveau. Provstiet er ganske vist i dag den enhed, som i høj grad er med til at skabe samarbejde sognene imellem, men provstiet kan ikke bruges i denne sammenhæng. Det er som om udvalget alene ser bevarelsen af gravminder som noget, vi gør af hensyn til de professionelle – som jo nok kan finde ud af at opsøge nabosognet, hvis det er dér, den eller hin interessante gravsten står.

Men gravminder har en meget bredere målgruppe end de professionelle – nemlig alle kirkegårds besøgende, der i gamle gravminder kan finde glæde, inspiration og viden om dansk kulturarv, formidlet fra generation til generation. Ser man registreringer af gravminder i dét lys, er udvælgelsen på provsti-niveau helt forfejlet. Et menneske går ikke ind i et provsti og det oplever ikke på provsti-niveau. Et menneske går på kirkegården, den konkrete kirkegård i et sogn. Udvælgelsen af gravminder giver derfor alene mening på kirkegårdsniveau.

Afregistrering eller forfaldets æstetik?

Vi er endvidere dybt forundret over den æstetik, som udvalget ligger til grund for sit forslag om muligheden for afregistrering af et gravminde. Det er problematisk, når man i rapporten s. 24 skriver, at et gravminde skal kunne afregistre-



Patineret gravminde på
Rolsø Kirkegård.
Foto: Anne Marie Møller.



res: "2) når et gravminde ikke længere skønnes at udgøre en pryd for den pågældende kirkegård...", og når man i Udkast til Vejledning om registrering af gravminder m.v. under afsnit 3 (s. 44) skriver: "Selv om et gravminde som udgangspunkt opfylder ét eller flere af udvælgelseskriterierne, bør det overvejes om registrering bør finde sted, hvis gravmindet er i en sådan stand, at det adskiller sig væsentligt fra den tilstand gravmindet var i, da gravmindet blev placeret på kirkegården eller, at gravmindets kulturhistoriske værdi ikke længere er til stede. Det kan f.eks. være tilfældet, hvis en sten eller et gitter er stærkt eroderet, eller en inskription ikke længere kan tydes etc." Genstande mister efter vores opfattelse ikke betydning, selvom de ældes og forfalder. Dertil kommer, at det jo faktisk forekommer, at der findes midler til restaurering af selv stærkt medtagne gravminder. Det er derfor magtpåliggende for os, at denne vejledningstekst ændres, så den i højere grad holder sig dette perspektiv for øje og har sans for forfaldets æstetik og ikke giver mulighed for at fjerne vigtig kulturarv fra vores kirkegårde. På flere kirkegårde finder vi f.eks. gamle liggester, hvor skriften er utydelig, deres bevarelse skal vi sikre.

Udsnit af bevaringsværdigt gravminde med kunstnersignatur. Assistens Kirkegård, København.
© Center for Kirkegårde.

MINDE
OM MIN ELSKEDE SØN,
POLYTECHNICKER
ALEXIUS RISTING

FODT D. 17 JULI 1826.
DOD D. 27 OCTOBER 1850.

SOM MENIG I 2 LETTE BATAILLON
DEELTOG HAN MANDIG I DANMARKS
HEDERLIGE KAMP VED IDSTED.
MEN MAATTE SENERE — AK! — KEN SULT
FORTIDLIGT. UDVAANDE SIT LUNGE LIV
PAA SYGELEIET I SLESVIG.
ACTET OG IPHOLDT AF
SINE FORESATTE OG KJÆREBETTER
ELSKET OG SYNNET AF SINE
DYBTSORGENDE MODER OG SOO...

FRED VÆRE...

Gravmindets egenverdi

At arbejdsgruppen ikke finder det nødvendigt at bevare gravminder med lokalhistoriske navne er efter vores mening lige så forfejlet som forslaget om at udhule værnet om tidstypiske gravminder. Vi mener, at udvalget undervurderer den levende interesse for den lokale historie, som findes overalt i landet, og som på kirkegårdene kommer til udtryk i bevarelsen af gravminder med lokale person- og stednavne. Forslaget om at lade det lokalhistoriske museum affotografere sådanne gravminder, inden man destruerer det, understreger udvalgets fokus på professionelles (historikere o.l.) frem for almindelige menneskers interesse for kirkegårdskulturen. Den professionelle kan muligvis have gavn af at kunne fremsøge et fotografi af et destrueret gravminde på det lokalhistoriske museum. Men den almindelige kirkegårdsbesøgende er blevet frarøvet den glæde, inspiration og aha-oplevelse, der kan ligge i at stå over for et gravminde, der sætter den lokale egn og historie i relief.

Arbejdsgruppens vurdering, at der ikke længere er "det samme behov" for at bevare gravsten med meget fyldige inskriptioner, fordi formidling af denne type oplysninger i dag sker via andre medier, er efter Foreningen for Kirkegårdskulturs mening ligeledes grundlæggende fejlagtig. Det kan ikke fastholdes stærkt nok, at kirkegårdskulturens vigtigste genstand – gravmindet – har en egenverdi helt uafhængigt af, hvad andre kulturprodukter kan bidrage med. Folk går faktisk stadig tur på kirkegården, selvom internettet er opfundet. De standser stadig op og læser indskrifterne på stenene, selvom der er andre og måske fyldigere kilder til afdødes liv. Som sagt: det konkrete gravminde har værdi i sig selv, og det er denne egenverdi, loven skal værne om.

Hvad angår forslagene om digitalisering er Foreningen for Kirkegårdskultur positive overfor brug af ny teknologi. Det er en væsentlig mulighed for at udbrede kendskabet til kirkegårdskulturen. Foreningen vil dog samtidig advare mod, at man forbigår de konkrete genstandes betydning. Det er gravsten på den konkrete kirkegård, som stærkest manifesterer sammenhængen mellem det levede liv og livet nu og her.